

MENTOR

DIJAŠKI LIST

DVAJSETO LETO

*V tem zvezku sodelujejo /
Janko Mlakar / Renčan
/ Mojmir Gorjanski / S.
Kranjec / Ivo Brnčič / St.
Petelin / Sfinks / Fr. Gra-
fenauer / Stanko*

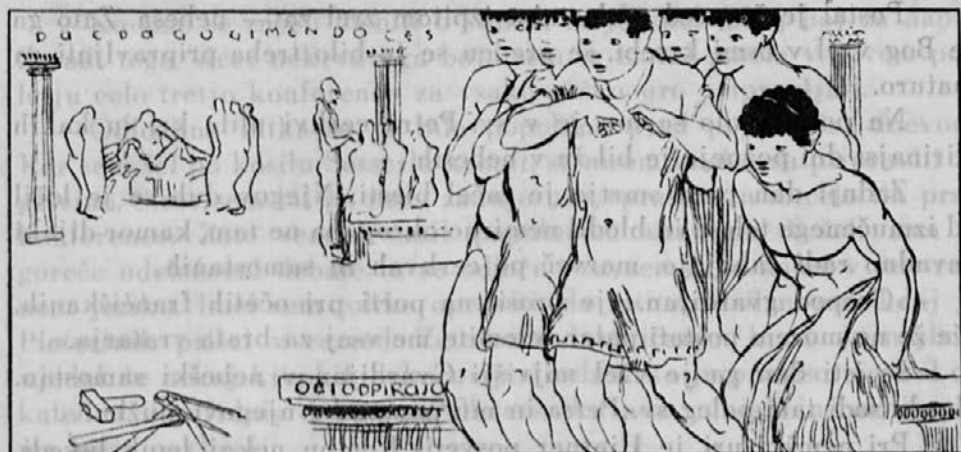
Vsebina.

Mlakar / Spomini	121
Renčan / Pesem o beli hišici	127
Mojmir Gorjanski / Nad reko je jutro	127
S. Kranjec / Človek in zemlja	128
Ivo Brnčič / Smrt nad mestom	131
Renčan / Želje	131
St. Petelin / Marširala legija koroška	132
Fr. Grafenauer / Iz zemlje kraljeviča Marka	135
Sfinks / Kdo napiše nam	136
Stanko / Kako sem spoznal krivico	137
Renčan / Angel življenja	137
Ernst Eckstein / Obisk v karcerju	138
Obzornik /	
Nove knjige	140
Pomenki	143
Zanke in uganke	144

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega cesta 7. / Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. Rokopisi se ne vračajo. / Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. / Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati vso naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več 6. štev.

Mentor izhaja med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič, izdaja Prosvetna zveza (dr. Jakob Mohorič), tiska »Slovenija« (predst. Albert Kolman, Ljubljana, Celovška cesta 61). / Celoletna naročnina za dijake Din 30—, za druge in zavode Din 40—. Posamezna številka Din 4—. Plačuje se naprej. / Štev. ček, računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. / Naročnina za Italijo: Lit. 10— za dijake, Lit. 15— za druge; za Avstrijo: S 4— za dijake, S 6— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. / Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Janko Mlakar / Spomini.

Neznan svetnik.

So svetniki, ki jih svet ne pozna. Njihovih imen ni ne v pratiki ne v koledarju in nihče jih ne kliče na pomoč. Neznani so; Bog jih pa pozna...

Tak neznani svetnik je bil naš Komp. Prepričan sem, da je šel, kakor pravimo »gorak« v nebesa. Morda sedi tam poleg nebeškega ključarja in ga nadomestuje včasih v njegovi službi. Saj je bila v življenju zadnja njegova želja, da bi ga vzeli v samostan za bratavratarja...

Naš svetnik je bil zelo pobožen. Svoje pobožnosti ni nikdar namenoma kazal ali skrival. Pa je mu tudi ni bilo treba. Nikdar ga ni nihče zaradi nje preziral ali zasmehoval. Celotni profesorji so ga v tem oziru jako cenili.

Hintner ni videl rad v nalogah pobožnih stavkov; navadno jih je črtal kot neumestne. Pri Kompu jih ni, čeprav se je na njegovih prostih nalogah poznalo, da jih je pisal dijak, ki ni katoliški kristijan samo po imenu, marveč tudi po duhu in življenju.

Vašek se ni nikdar iz našega svetnika norčeval. Kadar mu je moral pri kakem vprašanju pomagati, je storil to mirno in prijazno, brez tistih bolj ali manj zlobnih opazk, ki se je z njimi pri drugih fantih tako rad odškodoval za svojo pomoč.

V občevanju je bil Komp prijazen in ljubezljiv. Vsakemu je rad pomagal in postregel, če je le mogel. Zato smo ga vsi brez izjeme ljubili.

Postal je že pred zrelostnim izpitom zrel za — nebesa. Zato ga je Bog vzel v osmi k sebi, še preden se je bilo treba pripravljati za maturo.

Na poti v šolo se mu je v sv. Petra cerkvi ulila kri in kakih štirinajst dni pozneje je bil že v nebesih.

Zadnji dan pred smrtjo je začel blesti. Njegov duh se je ločil od izmučenega telesa in blodil nemirno okrog, pa ne tam, kamor dijaki navadno radi zahajajo, marveč po cerkvah in samostanih.

»Gospod gvardijan.« je prosil na porti pri očetih frančiškanih. »če že ne morem postati pater, vzemite me vsaj za brata vratarja.«

Še isti dan ga je vzel najvišji Gvardijan v nebeški samostan. Morda sedi tam poleg sv. Petra in mu pomaga v njegovi službi...

Pri nemški uri je Hintner posvetil Kompu nekaj lepih besedi. Sklenil je pa takole: »Ako je po smrti kako povračilo, potem mora biti srečen.«

Jaz sem bil že takrat prepričan, da je Komp brezpogojno srečen.

Ob njegovi smrti se je vnel med nami velik prepir zaradi napisa na trakovih venca, ki mu ga je nameraval razred položiti na grob. Nemci so zahtevali, da naj bo nemški, češ, da je bil Komp Nемеc in da je njegova rodbina nemška. Mi smo pa trdili, da je bil Slovenec, ker je v stanovskem izkazu vedno izkazal slovensko narodnost. Sicer sta bila pa tudi oče in mati slovenskega rodu in na Dolenjskem doma. Ker smo pa radi priznali, da je naš razred mešan, smo predlagali latinski napis.

Nemci so bili pa trmasti in se niso hoteli udati. Zato smo mu dali kar sami venec in sicer z napisom: »Svojemu dragemu sošolcu slovenska osma A«.

Hintner nas je zato pri prvi uri po pogrebu »ožigosal«, češ, da niti pri tako žalostni priliki nismo mogli zatajiti svoje narodne nestrpnosti. Mi si pa njegovih besedi nismo kaj posebno vzeli k srcu, ne Slovenci ne Nemci.

Ko je namreč v drugo posegla smrt v naše vrste in nam iztrgala novo žrtev, smo takoj zopet izkopali bojno sekiro. To pot je pa res šlo za Nemca. Umrlí Sessler je bil namreč odločno nemškega mišljenja. Njegova mati, jako elegantna dama, je bila po mestu zelo znana in je sodelovala pri vseh nemških prireditvah. Nedolžna žrtev njene ničemurnosti je bil pa naš sošolec Pavel, ki je bil jako nadarjen in priden fant.

Čičar, ki je sedel poleg mene, je namreč pripovedoval, da se Sesslerjevska oblači na stroške zdravja svojih otrok. Kar je preveč izdala za obleke, si je najrajši prihranila pri Pavlovih ustih. Skratka, revež je zato moral umreti, ker ga je mati stradala že od otroških let. Tako je bil sin dvornega svetnika na slabšem, kakor tisti, ki so hodili v »luknjo« jest.

Ko smo se začeli meniti o vencu, se je vnel takoj boj za napis. Zaradi tega, sicer nekrvavega boja sem se moral potem v prvem polletju celo tretjo konferenco za vsako grško uro pripravljati.

Odločilna bitka se je bila popoldne pred pogrebnim dnevom. Ker sem šel po kosilu Sesslerla kropit, se nisem imel časa pripraviti za grščino. Sicer sem bil pa prav zadnjo uro vprašan, in to celo tik pred konferenco. Zato sem se čutil popolnoma varnega. V šoli sem se goreče udeleževal debate in se odločno zavzemal za napis v nevtralnem jeziku. Imel sem toliko opraviti, da niti zapazil nisem, kdaj je Pleteršnik prišel v razred. Zato sem dal Čičarju, ki se je najbolj ujedal, še nekaj krepkih dokazov pod rebra, ko je profesor že stal ob katedru. Ti »trdni« dokazi pa Pleteršniku niso ugajali in takoj nato me je že poklical.

»Mlakar!«
Najprej sem povedal vsebino zadnje lekcije. (Jemali smo Platonovo apologijo.) To mi je šlo dobro. Nato pa začnem prevajati. To mi je pa šlo slabo. Najbolj so me ovirale neznane besede; prevajal sem počasi, zelo počasi. Slednjič se mi je popolnoma ustavilo. Stavek, ki sem ga bil nazadnje prebral, se mi je zdel kakor ena sama velika neznanka. Nekako obupno pogledam Pleteršnika, ki je bil prišel izza katedra k meni in potrpežljivo čakal, kdaj mu bom zopet kako besedo privoščil. Najljubše bi mi bilo, ako bi mi rekel, naj sedem.

Najbrž je profesor bral to željo v mojih očeh, spolnil mi je pa ni. »Prevajajte kar dalje,« mi je rekel, »bei der Matura werden Sie auch ein unvorbereitetes Stück bekommen.«³⁵

Vedel je torej dobro, da nisem bil pripravljen, pa me je navzlic temu še spraševal. Ta je bila pač pristno Pleteršnikova.

Mučil se je z menoj gotovo več ko pol ure. Sicer je bila muka tudi na moji strani in bil sem prav vesel, ko mi je naposled pokimal, da lahko sedem. Pripravljal sem se potem vsako uro zelo vestno in čakal, kdaj me bo zopet vprašal, a tisto konferenco nisem prišel več na vrsto. Dal mi je gotovo »zadostno«, ker me niti »na bolje« ni imenoval.

Dan pred sklepom prvega polletja nas je razrednik grajal, češ, da radi »špricamo« lekcije, kar bo marsikoga stalo 20 gld., ker ima v pridnosti »hinreichend«.

Ta novica ni bila zame posebno razveseljiva, kajti prepričan sem bil, da se bom tudi jaz za 20 gld. prehladil. Ker sem pa imel denar, da bi sam lahko plačal šolnino, nisem šel drugi dan s takim strahom po spričevalo, kakor tiste težke čase v peti. Navzlic temu sem bil zelo prijetno presenečen, ko sem zagledal v pridnosti »ausdauernd«.³⁶

³⁵ »pri maturi dobite tudi tak stavek, za katerega se niste pripravili«.

³⁶ »vztrajno«.

Pleteršnik je pri konferenci gotovo moj »non paratus« diskretno zamolčal. Od takrat sem ga še rajši imel; kar skozi ogenj bi bil šel zanj. (»Ognja« pa ni treba dobesedno vzeti.)

Sedaj se pa vrnimo k vencu in napisu!

Po grščini smo imeli matematiko in nemška deputacija je šla prosit razrednika, da bi on odločil, v katerem jeziku naj bo napis.

»V tem slučaju se pač lahko zedinite,« je rekel Vašek. »Ozirati se morate na to, da je bil Sessler Nemec in da je tudi njegova rodbina nemška. Zato ne kaže (Nemci so dvignili glave) narediti slovenskega napisa. Skoraj ni drugače, kakor da se odločite za latinski jezik, ki je popolnoma nevtralen.« (Sedaj smo pa mi dvignili glave, Nemci so pa kar vkup zlezli.)

Ubogi Sessler je imel jako lep in drag pogreb. Peljala sta ga dva para konj. Čičar je rekel, da bi ga sploh ne bilo treba peljati, če bi bili starši ta denar, ki ga je stal pogreb, izdali za Pavla, ko je še živel.

Pri tem sem jaz spoznal, da nismo tako napak sodili, ko smo svoje dni uradniške otroke našigali z »lačenbergarji«. Njihove nespačetne matere pač niso na nič drugega gledale, kakor samo na to, da so bili »nobel« oblečeni, poleg tega pa blede in suhi; tudi to je bilo namreč »nobel«.

»Ich will keine robuste Kinder haben,«³⁷ je rekla Sesslerjevka, ko so njeni otroci že v Tolminu stradali in po hišah prosili polente.

V tem oziru je bila moja mati že bolj — izobrazena.

Ateist.

Bilo je v odmoru po logiki. Še danes vidim pred seboj Korbarja, kako je prešerno sedel v zadnji klopi in utemeljeval svoj »ateizem« s pomočjo pravkar naučenega silogizma.

Prva premisa: Vsak matematik je ateist.

Druga premisa: Jaz sem matematik.

Sklep: Jaz sem ateist.

Njegova izjava je izzvala vesel smeh, ker je bil silogizem popolnoma napačen. Že prva premisa je bila neresnična, kajti razen vernega Vaška je bil matematik tudi dr. Muhovec, ki mu pač nihče ni mogel očitati ateizma. Korbar je sicer znal matematiko dobro, toda matematik še ni bil. Prav tako tudi ne ateist. Nosil je namreč vedno rožni venec v hlačnem žepu, kar menda ni navada pri ateistih. Seveda, takrat je bila svobodomiselnost nekam moderna in marsikdo se je ozaljšal s svobodomiselnim perjem in gledal pomilovalno na prepričane in praktične kristjane, ker je mislil, da mu daje »ateizem« neki poseben sijaj. Bilo je pa takih »ateistov« več med Nemci, kakor

³⁷ »Jaz nočem imeti debelih otrok.« (Dobesedno.)

med nami Slovenci. Njihovo brezverstvo jih pa ni prav nič oviralo, da se ne bi hinavsko laskali zastopniku vere, dr. Muhovcu.

Dobremu gospodu so nekateri očitali, češ, da je rajši imel gosposke fante kakor pa dobre, versko vzgojene sinove kmečkih družin. Je nekaj resnice na tem, a jaz, ki sem dobro poznal njegovo blago srce, mu nisem zameril. Bil je pač pod vplivom profesorja Novaka, ki je za vero in slovenstvom najbolj cenil olikano vedenje, ali kakor je on rekel, »kulturo«.

Alojzniki so to njegovo slabost včasih zlorabili. Tako so na primer na pustno nedeljo poslali odposlanstvo treh »mož« k Novaku z »velevažnim« vprašanjem, ali se krofi jedo z rokami ali z vilicami.

Ako bi bili mene vprašali, bi jim bil odgovoril, da se krofi jedo z usti. Novak jih je pa pohvalil, da se zanimajo za to velepomembno vprašanje, ki pa, žal, še čaka končne rešitve.

»Dokler ni ta kulturna zadeva popolnoma rešena, smete jesti krofe tudi tako, da jih pretrgate na polovico, to pa samo s palcema in kazalcema.«

Ker je bilo Novaku olikano vedenje tako zelo pri srcu, ni bilo prav nič čudno, da je rajši imel gosposke fante, ki so se znali fino vesti, kakor kmečke, ki niso poznali »kulture«. In tega duha se je nekoliko navzel tudi dr. Muhovec. Sicer mu pa ne moremo zameriti, če je bil prijazen proti sinu kakega dvornega svetnika, ki je znal vse paragrafe »kulture« in jih izvajal tudi v občevanju s profesorji, čeprav se je za njihovimi hrbti posluževal zanje ne posebno laskavih priimkov.

O dr. Muhovcu je bilo tudi znano, da bolje uči matematiko, kakor verouk. Zelo zabiti in len je moral biti tisti, ki se pri njem ni naučil matematike vsaj za zadostno. V verouku so mu pa očitali suhoparnost. Res je, da nas ni znal s svojim predavanjem »vžgati«. Zato nas je pa učil toliko bolje s svojim zglednim življenjem. Vsem, ki so trdili, da mora študent na univerzi izgubiti vero, je njegova oseba kazala, da to ni res; kajti tudi on je študiral na vseučilišču in je bil izprašan iz matematike in fizike, pa je navzlic temu ostal zgleden in pobožen duhovnik. Ako kak njegov učenec, ki je izgubil vero, zvrča nanj krivdo, naj le pogleda v svoje srce in bo našel vir svojega ateizma vse drugod, kakor pa v »suhoparnem« razlaganju dr. Muhovca.

Sploh pa ljudje, ki nimajo močne volje in trdnega značaja, iščejo skoraj v vsaki nepriliki in nesreči krivca drugje, samo tam ne, kjer bi ga našli, namreč v samem sebi. In tako očitajo tudi tisti, ki so tekom študija ali pozneje postali brezverni, svojemu katehetu, da jih ni znal v veri utrditi. Kako naj ga utrdi, če pa fant zanemarja vsa sredstva, ki mu jih priporoča, če zahaja najrajši v slabo družbo, kjer se o veri prezirljivo ali celo zaničljivo govori, če kar požira protiversko in nenravno čtivo, če sprejema zmotna mnenja, dvom-

ljive podmene, napačne trditve brez vseh dokazov kot čisto resnico, medtem ko se z zlobno voljo upira vsakemu katehetovemu nauku, če ga sploh posluša. Vsemu temu se pridruži še njegova vzbujujoča se čutnost, ki večkrat z vso silo poželi, kar vera prepoveduje, nasprotno pa občuti dolžnosti, ki jih nalaga, kot nadležno, težko breme.

Katehetom se tudi včasih očita, da ne znajo dijaštvu pokazati pota iz verskih dvomov. Kako naj ga mu pokažejo, če ga pa fant noče videti? Kdor išče pouka zato, da se reši dvomov, ga bo gotovo našel pri katehetu. Ako pa stori dijak vse, da si utrdi dvom in v njem ostane, mu ga še tako učen in spreten katehet ne bo izbil iz glave.

Današnja mladež je glede verskih vprašanj jako zvedava. Navadno so najbolj »ukaželjni« tisti, ki doma prav neradi vzamejo verouk v roke. Ako se katehet poda, porabi lahko celo uro z odgovarjanjem na vsa mogoča vprašanja, in prav to je namen večine radovednega šolskega »občinstva«. So pa vmes tudi taki, ki bi le radi kateheta spravili v zadrego.

Dr. Muhovec je bil v tem oziru pred nami varen. Oglasili smo se samo takrat, kadar nas je vprašal. Njegovo razlago smo sprejeli čisto mirno, ne da bi zahtevali kakih pojasnil, in tako so veroučne ure potekale v medsebojni slogi brez vsakih debat. Še le potem, ko so se za dr. Muhovcem zaprla vrata, je včasih kdo vrgel med nas kako trditev, ki je bila pravkar obravnavani dogmi nasprotna. Splošno pa verske debäte tudi v odmorih niso bile v navadi. Ves prosti čas smo namreč porabili ali za razno prepisovanje ali pa za viteške igre.

Ker ni bilo takrat dijaških društev in kongregacij, se nismo že v šoli »opredelili« v »katoliške« in »svobodomiselne«. Tudi se ne vem spomniti, da bi bili »ateisti« svoje tovariše sramotili zaradi njihovega verskega prepričanja. Edina izjema je bil menda Čičar, ki je sicer poznal »kulturo«, a je bil poleg tega eden najhujših klafačev. Tako sem ga slišal pri neki priliki, kako je našemu najboljšemu tenoristu Kozini očitil, da se brati z bodočimi »farji«.

Tudi midva sva enkrat treščila skupaj. Brali smo neko Horacijevo pesem, v kateri očita pesnik rimski duhovščini, da lazi za dediščinami. Repušnik si je pa tuintam rad privoščil našo cerkveno gosposko in je zato pripomnil, da tudi naši duhovniki včasih tako ravnaajo.

»Kaj ne, ti boš tudi tak far?« mi je pošepnil Čičar.

Jaz sem mu odgovoril s krepkim sunkom pod rebra. Repušnik je to »prijazno gesto« opazil, pa ni nič rekel. Imel me je namreč za zelo nedolžnega in si je gotovo mislil, da je Čičar pač to »gesto« zaslužil. Zdi se mi pa tudi, da me je smatral za precej — omejenega. Ko nisem pri neki priliki vedel, da leži Monte Carlo v državici Monaco, mi je rekel s pomilovalnim nasmehom: »Za vas je pač vse eno, kje leži, saj vi itak ne boste nikdar prišli čez domačo mejo.«

Tudi profesorji so zmotljivi...

Repušnik je bil precej trmaste narave. Navzlic temu je pa svoje mnenje o meni, kar se tiče »prekoračenja domače meje« korenito popravil. Ko me je pozneje srečal v Ljubljani kot samostojnega človeka, mi je priznal, da ni nikdar mislil, da bi jaz kdaj tako visoko in tako daleč prišel.

Nekoč se je spraval Čičar na Rajzeka, precej poštenega fanta, ki se o njem ne vem spomniti, da bi se bil kdaj udeležil klafanja, ki se je v višjih razredih precej razpaslo. Videl sem ga tudi večkrat v šenklaški cerkvi, kamor smo se hodili priporočat, da bi nas Bog varoval slabih redov. Molil je vedno pobožno in iskreno ter vrgel včasih celo kak dar v puščico. To je Čičar zvedel in ga takoj prijel, če je res taka »tercijalka«, da hodi pred šolo v cerkev. Fantu je padlo srce v hlače in se je izgovarjal, češ, da ne gre v cerkev zato, da bi molil, ampak iz popolnoma drugih vzrokov.

Meni se to ni zdelo ne pametno ne častno. Namesto da je posnemal Petra na Kajfovem dvorišču, naj bi bil zavrnil Čičarja, da je ta zadeva popolnoma njegova stvar, ki njega prav nič ne briga.

Kako je danes v tem oziru med študenti, ne vem. Dijakinjam bi svetoval, da bi ne posnemale Jezusovih učencev, ki so se poskrili, marveč njegovo Mater, ki je šla za njim pod križ, dijaki naj pa gredo za Evangelistom, ki jo je bil spremil...

(Dalje.)

Renčan / Pesem o beli hišici.

Tam na zemlji mojega očeta
tik naših vinogradov
straši groblja sivih kamenov,
groblja — razvalina sveta...

Hišica tam stala je vsa bela
in na oknih radost rož,
v izbi dobra ženka, dober mož
in pred hišo deca zdrava in vesela.

Pa je besno iz daljave privršalo
in se je zagnalo v hišico
in v zemljó jo črno treščilo
in vso srečo z njo končalo.

Ah, od lepe bele hišice
nam ostalo je le kamenje
in še kot grenak, grenak spomin
grobljo vsó porasel je pelin...

Mojmir Gorjanski / Nad reko je jutro . . .

Ob temni vodi zasneženo ločje
v megleno jutro skrivnostno ječi,
globoko v strugi se reka pretaka
in ribič v pokojne valove strmi.

Jaz gledam valove v kopreno zavite
in mislim na davno pozabljene dni —
nad reko je jutro, a v duši tema je
in vrba samotna nad mano šumi...

S. Kranjec / Človek in zemlja.

Človek in zemlja sta neločljiva, vsaj kar se tiče človeka. Samo na zemlji živi človeški rod in še tu je navezan le na majhen kos njene površine. Nedaleč pod zemeljsko skorjo je človeku že prevročje, par tisoč metrov nad zemljo mu je premraz in zraka mu zmanjkuje. Pa tudi časovno je človeško življenje na zemlji zelo omejeno. Vemo o dolgih dobah, ko zemlja še ni bila obljudena, saj se pojavi človek kot zadnje in najpopolnejše živo bitje na zemlji šele v diluviju ali morda koncem tercijskega, takorekoč v zadnjih minutah dolge zemeljske zgodovine. In z vso gotovostjo tudi sklepamo, da se bo zemlja sčasoma tako izpremenila, da bodo izginili bistveni pogoji za človeško življenje na nji: postala bo mrtva kot so druga nebesna telesa. Zemljo si pač lahko mislimo brez človeka, ne pa človeka brez zemlje.

Z nešteto vezmi je človek navezan na zemljo in vsestransko je odvisen od nje. Vendar le ni njen suženj: s svojim razumom in svojo voljo ume na njene vplive različno reagirati in se jim vsaj deloma odtegniti. More si njene sile pokoriti in jih izrabiti v svoj prid, a s tem se spet znova in popolneje zveže z zemljo. — Tudi če ji popolnoma zavlada, ločiti se od nje ne more. Med zemljo in človeštvom v celoti, kot med posamezno deželo in nje prebivalstvom obstojajo vedno vzajemni odnosi, čeprav različne jakosti; človek se nahaja pod njenim vplivom in hkrati sam vpliva nanjo, on je obenem njen gospodar in služabnik, njen vladar in podanik.

Od zemlje je človek odvisen predvsem v svojem telesnem, animalnem življenju. Brez hrane in brez vode ne more živeti, zato je njegov pravi življenski prostor le pičla kopna tretjina zemeljske površine in ker tudi v prehudem mrazu in prehudi vročini ne more trajno obstati, moramo od kopnega izvzeti še vroče, suhe puščave in ledene polarne pokrajine. Pa tudi drugod se mora človekov organizem prilagoditi najrazličnejšim vplivom zemeljskih tal in hrane, ki mu jo nudijo, predvsem pa podnebja, na katero more sam najmanj vplivati.

Biološki vplivi zemlje na človeka seveda niso takoj vidni, v dolgih razdobjih pa so ustvarili vse one telesne razlike, po katerih danes delimo človeštvo na različna plemena. Od dežele je bil v tistih dobah še popolnoma odvisen način življenja, od tega pa je bila odvisna uporaba raznih organov, eni so se radi večje rabe razvili bolj nego drugi. Oblika glave se je izpremenila po manjši rabi čeljusti in intenzivnejšem možganskem delu, koža je dobila temnejšo barvo, kjer je človek potreboval varstva pred učinki sončnih žarkov. Zato so severni ljudje splošno svetlejši polti kot južni, pa še tu se ločijo puščavski in pomorski narodi od svetlejših prebivalcev pragozdov, ki so pred soncem boljše zaščiteni. Dolgopeti, sloki in žilavi stepski prebivalci z ostrim vidom in sluhom so pravo nasprotje okornim in čokatim zamorcem po gozdovih tropske Afrike, ki si znajo pa izvrstno pomagati skozi goščavo, a tudi plezati po drevju. Vse drugačni so zopet prebivalci gorskih višin: dolge noge v primeri s kratkim trupom ter široka prsa jih usposablja za hojo navkreber v redkem gorskem zraku.

Baš pri gorjancih imamo kaj značilne primere za tak naravni (telurski) izbor, ki ga vrši vsaka dežela med priseljenci, tako da le onim dovoli trajno domovinsko pravico, ki se znajo njenim zahtevam najbolj prilagoditi. Največji prsni obseg in najbolj razvita pljuča imajo prebivalci najvišjih višavij sveta: Tibeta, Mexica in Peruja, kjer nahajamo v

višini 2000—4000 m še človeška bivališča in celo mesta. Ti ljudje morajo namreč vdihati več zraka, ker ima redko ozračje njihovih višin sorazmerno manj kisika, kot gostejši zrak v nižjih legah. Le oni izmed prvih naseljencev so v teh krajih ostali zdravi in dosegli starost, ki so s seboj prinesli primerno krepka pljuča. To prednost so podedovali in še izpopolnjevali njih potomci in tako si je dežela privzgojila prebivalce, primerne svojemu ozračju. Da je taka razlaga pravilna, dokazuje tudi sledeče: Ko so pod Peruan-skim višavjem začeli ob Amazonki, kjer priteče v nižino, izpirati zlato, so prišli tja za zaslužkom tudi nekateri Aimara-Indijanci z gorskih višav, toda pregosti nižinski zrak jih je umoril. Le par rodbin je ostalo še v drugem rodu pri tem delu. In ko je pred nekaj desetletji raziskaval neki angleški zdravnik ondotne kraje in ljudi, je ugotovil, da so preostali doseljenci sami ozkoprsnježi, ki jim gostejši zrak kolikor toliko prija.

Tudi stepi in puščave s svojim pomankanjem vode in vročim, suhim zrakom so si vzgojile čisto svojevrsten človeški rod. Njih ozračje nekako suši in njih prebivalci so žilavi, sloki ljudje brez tolišče. Močna sončna svetloba porjavi človeku kožo, ki od suhega zraka rada razpoka, zato si jo prebivalci utirajo z različno maščobo. Kljub temu imajo n. pr. Hotentoti in Bušmani izredno pusto, že v zgodnji mladosti zgubančeno kožo, kar jim daje nekak uvel, starikav izraz, ki ga še stopnjujejo drobne, mežikave oči, ker se skušajo z mežikanjem ščititi pred bleščečo sončno svetlobo, kot mi, kadar iz teme nenadno pridemo na sonce. Sicer je pa puščavski zrak zdrav, ker vsebuje dosti ozona, ki uniči vse bolezenske kali. Zato se hodijo bogati jetičniki zdraviti v egiptovske sanatorije na robu puščave. Zato tudi stepski in puščavski prebivalci ne poznajo tuberkuloze, toda hitro ji zapadejo, če jih prestavijo v naše vlažno podnebje.

Še bolj kot trdno zdravje bi lahko zavidali ondotnim ljudem njih ostre čute. Tudi te jim je privzgojila njih širna, a prazna domovina v boju za obstanek. Čudovit je njihov sluh, ki zaznava tudi zvoke, o katerih se Evropeu niti ne sanja. Tako se zdi Evropeu, da govori avstralski domačin sam s seboj, ko se v resnici pogovarja z daleč oddaljenim rojakom. Kalmiki slišijo še pol kilometra daleč in kirgiške mamice nalašč razširijo svojim otrokom uhlje, da bodo bolje prestregali zračne valove. Nič manj razvit ni pri puščavcih vonj, s katerim sledijo človeka ali žival tudi po par dneh, dasi ni opaziti na skalnih tleh nikakih sledov. Zato so Angleži radi jemali v avstralsko policijo ondotne črnce, ki so ovčje tatove skoro vselej dobesedno »izvohali«. In ko pride Arabec s svojo karavano do roba puščave, se vzpne na grič in razširi nosnice, rekoč: »Nil vonjam!« Še bolj nas preseneti oster vid, ki ga imajo puščavski prebivalci vseh zemljin. Bušmanski deček opazi n. pr. s prostim očesom antilope, ki jih vidi Evropec komaj z daljnogledom. Avstralski domačin zasleduje ondotno čebelo, ki je manjša od naše, tudi 18 m visoko v temni drevesni króni, da ji potem pobere med. Rekord v tej panogi je pa dosegel menda oni kalmiški pastir v Ciskavkaziji, ki je v daljavi 30 km opazil oblake prahu sovražne konjenice in s tem obvaroval Ruse zahrbtnega napada hrabrih kavkaških borilcev.

Malo nudi narava v teh skalnatih in peščenih deželah človeku, zato ga je vzgojila k neverjetni trdoživosti in vztrajnosti. Patagoncu — ki so menda najbolj dolgokraki zemljani — je hoja kakih 50—60 km daleč precej vsakdanji sprehod. Saharski Tibu gre na pot po puščavi s peščico datljev za vsak dan. V skrajni sili odpre velblodu žilo na sencu in si napravi iz par kapljic krvi ter zdrobljenih velblodjih (pa tudi človeških) kosti, ki trohne ob poti, čudno okrepčilo, ki mu pa včasih reši življenje. Če leži čez dan v

senci in le ponoči potuje, vzdrži Saharec tudi štiri dni brez vode, potem se pa napol mrtev priveže k velblodu in prepusti svojo usodo njegovim še ostrejšim čutilom. Kalmik je na svojih karavanskih potih v stanu po tri dni vzdržati brez jedi in pijače, če pa še ne pride do vode, iztrga svojemu konju malo žime ter jo žveči.

Voda je v pustih krajih seveda najvažnejša in najdragocenejša stvar, okoli nje se sučejo vse misli puščavca, ona ureja v mnogih ozirih njegovo življenje. Toda kako različno, včasih diametralno nasprotno je razmerje ondotnih ljudi do vode! Za Arabca je pogled na vodno gladino največji užitek, žuborenje studenca najslajša glasba. Zato spada vodomet kot nekaj bistvenega v vrtove in dvore njegovih palač in mošej, petkratno umivanje — pred vsako molitvijo — ukazuje koran svojim vernikom in v nebesih jim obljublja žuboreče studence v hladni senci palmovih gajev. Baš nasprotno je pa pomankanje tekoče vode privzgojilo narodom Osrednje Azije pravi strah pred mrzlo vodo. Tako ne postavi mongolski nomad svojega šotora nikdar tik ob vodi, vodne ptice so mu največja gnusoba, vodo pa vživa le prekuhano. V centralnoazijskih puščavah je najbrž tudi pradomovina Kitajcev, ki so strah pred svežo vodo prinesli v današnjo domovino s seboj in še vedno najrajši pijejo — čaj. Ker je voda tako redka, bi jo bilo škoda zapravljati z umivanjem, in res so n. pr. Tibetanci ali celo Mongoli umazanci prve vrste in še današnjim Židom očitajo, da se vode boje. Debela skorja umazanosti iz potu in prahu pokriva Tibetance in Mongole s ponosom naziva »kara hun«, t. j. črn človek.

Pustinjske dežele so privzgojile svojim prebivalcem neko posebno nagnenje do dišav. Rastlinstvo teh krajev se na razne načine zavaruje pred izhlapevanjem dragocene vlage. V to svrhu mu služijo globoko v zemljo segajoče korenine, ozki, debeli in mesnati listi, pa tudi izločevanje raznovrstne dišeče smole ter aromatičnih olj. Zlasti Arabija je od nekdaj slovela kot domovina najslajših dišav in vsi orientanci so strastni ljubitelji dišav; isto ljubezen so pripisovali tudi svojim bogovom. Zažiganje kadila je bilo važen del bogoslužja v jeruzalemskem templu, kadila in mire so prinesli Trije modri z Jutrovega in še danes nas spominja vonj kadila v naših cerkvah, da je domovina krščanstva v orientu.

Toda s tem smo prav za prav že prekoračili poglavje o bioloških vplivih zemlje na človeka, kajti zadnja razmotrivanja se nanašajo tudi na njegovo duševnost. Oboje je pač težko ločiti, saj je človek psihofizično bitje, sestojече iz telesa in duše, in kadarkoli je zemlja vplivala na njegovo telesnost, je bilo s tem prizadeto tudi njegovo duševno življenje. Vsi dobro vemo, kako je naše čutenje odvisno od vremena, kako vpliva na naše razpoloženje pokrajina, ki nas obdaja. Vemo pa tudi, da se prej ali slej vsemu privadimo, da se končno v vsakem kraju udomačimo in da se tam, kjer smo vseh vtisov zunanjega sveta najbolj vajeni, jim najbolj prilagojeni, najbolje počutimo — to je v svoji domovini.

Kar velja za posameznika, velja tudi za skupine. Vsaka dežela je — kot smo poudarili v začetku — vsilila svojim prebivalcem poseben način življenja, silila jih je neprestano k dejanjem, ki so jim postala navada. V teh so se vedno bolj izpopolnjevali, razvili za to posebne sposobnosti, ki so se podedovale od rodu do rodu in jim prešle v kri in meso. Tako je obenem s telesnimi posebnostmi razvila vsaka dežela tudi poseben značaj svojemu prebivalstvu, ki se zreali v vsej njegovi kulturi, v jeziku, šegah in navadah, v verskih in pravnih nazorih, znanosti in umetnosti. Ta narodov značaj je v enakih zemljepisnih razmerah in na isti razvojni stopnji

v bistvu enak tudi pri narodih, ki jim ne moremo dokazati nobenega sorodstva in nobenih medsebojnih stikov. V tem smislu smo že vajeni govoriti o gorskih in nižinskih, o stepskih in puščavskih, zlasti pa še o pomorskih narodih kot posebnih vrstah človeštva.

Pri teh opazovanjih moramo pa vpoštevati še dvojje, kar naše naloge v nemali meri komplicira. Prvič moramo pomisliti, da prebiva redko kateri narod od vsega početka, odkar ve zanj zgodovina, v tisti deželi, kjer ga danes nahajamo. Narodi so se selili, in sicer velikrat v deželo, ki je bila od njihove prejšnje domovine bistveno različna. S seboj so prinesli, kar jim je bila ta privzgojila, ne da bi mogli svoj značaj v novi domovini kaj prida izkoristiti. Moralo je preteči nekaj časa, da so se novim razmeram prilagodili. Ker se njih prvotni značaj ni mogel čisto izgubiti, so šli tako rekoč skozi dvojno šolo, dve deželi sta jim vtisnili svoj pečat. Navadno pa nova dežela tudi ni bila prazna, ampak je v nji ostalo nekaj prejšnjega prebivalstva, s katerim so se novodošleci stopili in sprejeli od njega nove vplive.

Drugič pa moramo misliti na to, da se je tudi vsaka dežela več ali manj spreminjala, odkar je dobila svoje prebivalce. Neprestano se znižujejo vzpetosti in zasipljejo vdolbine, morje ruši obale, a jih tudi na novo gradi, podnebje se je od ledene dobe do danes nekajkrat spremenilo in z njim zlasti rastlinstvo — človek pa, če je hotel obstati, se je moral vsem tem spremembam prilagoditi; tako ga je vzela zemlja v še tršo šolo, v kateri se je izšolal do današnje popolnosti.

(Prim. A. Kirchhoff, Mensch und Erde. — N. Krebs, Verbreitung des Menschen auf der Erdoberfläche. — Fr. Rabzel, Anthropographie I.)

Ivo Brnčič / Smrt nad mestom.

Zarje razpadajo, tonejo —
upov poslednjih brodovi.
Vstajajo dnevi, da klonejo
ko pesniki bolni, ko snovi...

Sence in divje burje
gredo ko trop blaznih žená.
Zaton je poln slutenj: neurje
čez večnost gore vihra.

Tu glodamo hišam drobovje
ko črvi. Pijani smo kamenja.
Mesto, o strašno domovje,
o grob brez napisa, brez znamenja!

Mordà v ruševinah, v osami,
še jetične luči v noč tipajo.
Pa saj nikdó več ne zdravi
življenj, ki jih ure zasipajo.

In vojske praznote tro duri,
da duše v sončni prah zmanejo.
Večna groza nas buri:
zdaj, zdaj med zidove nam planejo!

O, boli oklopniki črni
že vro·na usodni vrhunec...
Brat, vase vsa okna zagrni,
ker pal je tvoj zadnji begunec.

Renčan / Želja.

O, da peroti zdaj bi imel,
jasne daljine bi preletel,
vrnil bi se iz mrzle tujine
v gore, v gore, na moje planine,

da zarje jutranje bi videl rdeče,
vrhove mogočne k Bogu koprneče
in — da svoje tihe bolesti
v temne prepade mogel bi strestil!

St. Petelin / Marširala legija koroška ...

Nekaj spominov iz leta 1919.

4. Strelne vaje in zastava.

»Na strelišče gremo! Bomo videli, kako bo kaj šlo. Večkrat sem tarčo že streljal in sem tudi dobro zadeval.« se je hvalil Tine. »Ali veste, kaj to pomeni, kadar začno vojake voditi na strelne vaje? Stavim, da ne bomo več teden dni v Ljubljani.«

To je dobro zadel, tarče pa ne.

Streljali smo tarče na 300 korakov. Bil sem kmalu na vrsti. Dobil sem magazinček patron in že sem ležal na prični. Pritisnil sem patrone v puško in meril, meril. Četni poveljnik je prišel k meni, da me je še poučil, a jaz sem sprožil. Tristo zelenih! Vseh pet patron je sfrčalo iz puške na desno in komandantu v glavo.

»Ti si pa strelec, prav res! Streljaš naprej, a zadeneš zadaj.« se je norčeval poveljnik, ne da bi bil kaj nejevoljen.

Pozabil sem bil namreč zapreti zaklop. Drugič nisem pozabil, a streljal sem slabo. Tabla je padla in se zopet prikazovala. Poseben lopar je parkrat zamahnil izza nasipa, kar je pomenilo: nič zadel. Bumf — in še dvakrat. Nič. Petič mi pokaže lopar, da sem zadel tablo, a prav na robu. Da bi poslal kroglo v kroge ali celo v c e n t r u m, je bilo zame še preveč. Imenitno se mi je zdelo vseeno, samo da je pokalo.

Približno tak »šic« kakor jaz je bil tudi Andrejc, ki je ležal na sosednji prični in otvarjal sicer nevarni ogenj, toda ne za tarčo.

Ko sva opravila kot strelca, dobiva nalog, naj greva premikat in kazat table.

Andrejc je bil tega zelo vesel in je rekel: »To ti povem, da kakšne baharije in prevzetnosti ne bo pri tistih, ki bodo streljali v najino tarčo.«

Vedel sem takoj, kaj misli in kako bo delal.

»Ti Andrejc, ta-le tabla te pa kar spomni spet na šolo, ali ne? Tabla gori, tabla doli kot v šoli, samo da tu ni na njej iksov in ipsilonov, temveč same luknje!«

»Nikar mi ne delaj skomin po šoli!«

Nisem nehal.

»Ali bi ne bilo imenitno, če bi tudi v šoli imeli take-le vaje. V šolsko tablo bi pokali. Profesor, ki je blizu nje pri katedru, bi pa luknje popal in kazal, kam je kdo zadel.«

»Res, imenitno bi bilo. Samo, jaz bi se gotovo zmotil in bi zadel profesorja, ko tako dobro merim. Če bi bilo tako, bi morali imeti tudi oklopne katedre! Če imamo oklopne avtomobile in celó vlake,

zakaj bi ne bilo tudi oklopnih katedrov. Za takega bi se profesor skrnil med strelom.«

Bumf. Zvonec. Smejala sva se in kmalu bi bila pozabila potegniti tablo nizdol.

Centrum. Zalepim. Tablo porineva navzgor. Andrejc pograbi lopar in pokaže. Drugi strel prav zraven. Vse je še v redu. Tretji zopet blizu. Sedaj pa Andrejc da znamenje, da ni zadeto. Tudi četrti in peti strel sta dobra, a Andrejc ne prizna treh zadnjih, samo prva dva.

»Baharije ne trpim in je ne bom; bolje je, da bolj slabo streljajo, saj midva tudi. Smili se mi pa tak, ki nič ne zadene. Če bo komu vsakokrat izpodletelo, za nič neslo, bom petič korigiral na bolje.« je utemeljeval svoje ravnanje.

Legionarji s svojo zastavo v Račoveljci.

In tako je delal. Jaz sem se z njim strinjal in sem tudi korigiral in izenačeval, ko mi je prepustil lopar in kazanje, a jaz njemu popanje.

Prav veselo sva delala. Naenkrat, ko potegneva tablo morebiti nekoliko preveč nizdol, odnehajo škripci in tabla zropota na tla; komaj se še umakneva, da ne trešči na naju. Zvonec; a midva ne moreva nedostatka popraviti. Škoda!

Odpokličejo naju in pošljejo druga dva. Kako sta popravila prevrnjeno tablo, če sta jo sploh, mi ni znano, kako sta kazala, tudi ne vem. Midva sva jo mahnila v kantino gostit se s kranjskimi klobasami.

»Tine, kako si kaj streljal?« vpraša Andrejc v vojašnici.

»Slabo, kar čudno se mi zdi.«

Andrejc me postrani pogleda in zlobno nadaljuje: »Kaj boš ti, še tako ne znaš kakor tale, — pokazal je name —, pa boš hodil Nemce preganjat! Čakali te ne bodo in tudi nobeden ni še tako širok kakor tarča; le kaj boš ti zadel?«

Ko bi ne bilo nobenega posredovanja tovarišev, bi bil kmalu Andrejc postal tarča...

Na Ljubljanskem polju. Mraz je in siva megla se meša z dimom. Legija je formirana v bojni črti. Krijejo jo topovi, ki udarjajo nam še z nepoznano silo, da se čuje večkratni odmev tja proti Gradu in Šmarni gori.

»Naprej, na tla!« se je ponavljalo neprestano. Dreveli smo dalje in padali na tla, kakor bi nas k temu bolj priganjal grom topov, kakor rezka povelja. Lahko si predstavljam, sem si mislil, kako približno bo na Koroškem. Da bi bilo le brez žrtev, kakor tukaj. Lepo bi bilo, da bi takole brez sovražnikovega zoperstavljanja hiteli v Celovec in v Gosposveto, kot sedaj-le proti Ljubljani.

»Kar ušesa me bole in sam Bog ve, kako me še bodo, tako je treskalo,« je-tožil Andrejc. »Gotovo so streljali s težkimi topovi, če ne celo z možnarji. Mislim, da Nemci na Koroškem nimajo takih. Kje naj jih neki dobe? Saj je stara Avstrija šla v franže in pustila vse večje kanone tam zunaj, kjer so bile fronte. Utrujen sem in tako suha usta imam, zato res potrebujem debel požirek ruma.«

Izvelkel je izpod postelje vojaško čutarico in je naredil kar več požirkov, mesto enega debelega.

Najbolj nas je dvignila lepa slovenska trobojnica. V legiji je bilo mnogo Ljubljančanov, ki so imeli zveze; poprosili so za zastavo. Ljubljanske gospodične so jo sešile in uvezle zlate črke SHS. Silno veselje nas je navdalo, ko smo jo prejeli.

Nastalo je važno vprašanje, pri kateri kompaniji naj ostane zastava, kateri vod naj jo dobi in kdo naj bo srečni praporščak. Vsaka enota se je potegovala za zastavo. Kar nas je bilo v našem vodu, smo enodušno zahtevali, da naj bo praporščak najvišji legijonar. To mnenje je končno zmagalo. Najvišji je bil seveda v našem vodu. Tako je postal praporščak Janez Križaj.

Z velikim navdušenjem je Janez sprejel slovensko trobojnico. Obljubil je, da jo bo zvesto čuval in branil, tudi če bi za njo padel.

Poiskali smo vsekakor pravega praporščaka in zadovoljni smo bili.

(Dalje.)

Fr. Grafenauer / Iz zemlje kraljeviča Marka.

V. Od Belgrada do Ristovca.

Jutranji vlak nas pelje iz Belgrada proti jugu, proti Nišu in Južni Srbiji. Kmalu je Belgrad in veliki topčiderski park na južni strani Belgrada za nami. Savska ravnina se zoži, vlak se vije počasi navzgor mimo Avale, belgrajske Šmarne gore, pod podnožjem planine Kosmaja, preko dolgega viadukta in še daljših dveh Ripanskih predorov v Mladenovec, majhno, toda bogato mestece Šumadije. Srečujejo nas mladi in stari, možki in ženske, vsi v narodnih nošah. Vlak drdra mimo Markovca, ki leži sredi lepih bukovih gozdov. S takimi gozdovi je bila tja do leta 1800. pokrita vsa ta pokrajina. Od tod tudi ime Šumadija. V Lapovu se odcepi nova železniška proga, ki pelje preko Kragujevca, središča Šumadije, in Kosova v Skoplje. Mimo Jagodine nas pripelje vlak v Čuprijo (turška beseda, ki pomeni most). Mesto se omenja že v rimskih časih. Leži ob Moravi, kjer so že Rimljani zgradili most čez reko. Srbi so imenovali to mesto v srednjem veku Ravno; ime je bilo gotovo dobro izbrano, ker leži sredi ravne Moravske doline. V Ravnem ali v Nišu je sprejel Štefan Nemanja Friderika Barbaroso iz rodu Štavfovcov, ko je leta 1189. vodil svoje križarje na vzhod z namenom, da reši Sveto deželo in jo obvaruje pred sultanom Saladinom. Ob tej priliki se je vršila tudi zaroka srbskega princa Toljena s hčerko istrskega obmejnega grofa Bertholda od Andeksa. Iz Čuprije se pride po ozkotirni proggi za pičlo uro v Ravanico, zadušbino kneza Lazarja, voditelja srbskih čet v kosovski bitki. Zgrajena je bila leta 1381. Hrani še danes lepe darove raznih srbskih in ruskih vladarjev. Blizu tega samostana je premogovnik Senjski Rudnik. Tu je zaposleno lepo število naših slovenskih rudarjev, ki doma niso mogli priti do zaslužka. Šest ur hoda iz Čuprije je drugi samostan. Imenuje se Resava ali Manasija. Zgradil ga je despot Štefan Visoki, sin in naslednik kneza Lazarja. Leži na stožičastem pogozdenem vrhu, ki ga reka Resava objema s treh strani. Je to najlepša zgradba srbsko-bizantinskega sloga. Lepo ohranjene so tu tudi samostanske utrdbe. Okolica je namreč naseljena od Vlahov ali Romunov, ki so še danes vdani razbojništvu in kraji. Ženske narodne noše, ki se bistveno razlikujejo od šumadijskih noš, se izdelujejo v tem predelu skoro izključno iz rumenega blaga.

Prva postaja južno od Čuprije je mestece Paračin. Mesto ima tovarno za izdelavo stekla, za sladkor in več tovarn za izdelavo sukna, last Teokarevića, ki ima podružnico tudi v Ljubljani. V steklarni in cukrarni so delavci večinoma Čehi, ki imajo razven udobnih modernih stanovanj tudi svojo češko šolo. Blizu sotočja Nišave, ki izvira že v Bolgariji, in južne Morave leži Niš, središče južnega Pomoravja in rojstni kraj rimskega cesarja Konstantina. Šteje 30.000 duš. Niš je tipično patriarhalno srbsko mesto s pritličnimi hišami in dokaj velikimi vrtovi. Tovarne tik velikega kolodvora za popravo železniških vozov in strojev in številne vojašnice v severnem delu mesta kazijo to tipično enoličnost. Niš je veliko železniško križišče prog Belgrad—Solun, Belgrad—Sofija—Carigrad, Prahovo—Zaječar—Niš—Prokuplje in še neizdelanega dela proge do Jadranskega morja. Zamisljena proga Zaječar—Jadran se imenuje transbalkanska proga. Začeli so jo zidati z ruskim denarjem. Med Zaječarjem in Nišem je proga radi številnih kratkih in dolgih predorov ter viaduktov zelo zanimiva. Obzidje velike stare rimske trdnjave ob Nišavi je še zelo dobro ohranjeno. Posmrtni spomeniki, posebno veliki križ z letnicami 1916—18 na severnem notranjem

delu trdnjavskega zidu, spričujejo, da je v letih bolgarske okupacije (1915—18) na tem mestu padla marsikatera srbska žrtev. Niš ima med drugimi lepo katoliško farno cerkev. (Poglej koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1933.) V severnem predmestju je Čele kula. Leta 1809., torej peto leto prvega srbskega upora zoper Turke, so le-ti pri Deligradu blizu Niša obkolili oddelek srbske ustaške vojske Štefan Sinželiča. Hotel se je rešiti neizbežnega ujetništva; zato je pogнал svoje utrdbe v zrak. Glave 952 deligradskih junakov, ki so postali žrtev tega razleta, so Turki zbrali v Čele kuli, stolpu mrtvaških glav ob carigradski cesti, da bi bil za zmeraj ysem strašno svarilo, kako cesarska Turčija upornike kaznuje. Po osvobojenju Niša leta 1878. so bili ostanki glav spravljani v kapelico, ki je bila zgrajena na mestu stolpa mrtvaških glav.

Vlak nas pelje z velikega niškega kolodvora tik kaznilnice preko širokega in plodnega polja mimo vasi Pečenegi. Ta vas je dobila ime po narodu Pečenegi. Leta 1122. so ga Bizantinci popolnoma iztrebili. Po tem letu se ta narod v zgodovini ne omenja več. Po eni uri vožnje smo v Leskovcu, srbskem Manchestru. To mesto se je lepo razvilo šele v drugi polovici 19. stoletja. Nastalo je okrog velikih tovaru bratov Ilić. Skozi 35 km dolgo Grdeliško sotesko drdra vlak mimo Surdulice. Tu so Bolgari leta 1915. pomorili preko 1000 srbskih omladincev, ki počivajo danes v temeljih surduliške gimnazije. Surdulica je srbska Topolščica. Vlak prisopiha nato v široko in plodno Vranjsko polje. Pred nami je Vranjska banja (kopališče). Ta zdraviliška voda doseže 89° C toplote, torej je najtoplejša na Balkanu. Nekoliko desno od proge leži na planinskem pobočju mesto Vranje. Mesto je bilo 34 let obmejna postaja na važni prometni žili Balkana. Vranje je dalo Srbom pesnika Bora Stankovića, ki je pred nekaj leti umrl. V svojih dram-skih delih je jako lepo opisal življenje svojega rojstnega kraja, srbske postojanke na turški meji. Mimo vasi Neradovca, mimo lesenega zvonika, ki je prepleaskan s srbskimi narodnimi barvami, in preko danes modernega železniškega mostu, ki vodi čez Južno Moravo, nas pripelje vlak na kolodvor Ristovac. To je prva postaja v Južni Srbiji ali Macedoniji. Dospeli smo v kraje, kjer je gospodaril polmesec več kot 500 let.

(Dalje.)

Sfinks / Kdo napiše nam . . .

Kdo napiše nam resnične verze,
kakšno je nebo in ž njim vedrina,
kakšni so oblaki, ki jih nosi
v višini vetra drhtavina . . .

Kdo napiše nam, kako se v rosi
trav in rož in drevja sonce sveti
in kako šumé morja, gozdovi,
kakšni so vrhovi, v sneg odeti,
ko jih zarjé pozlaté trakovi . . .

Kdo napiše nam še one verze,
ki razkrijejo bolešt in radost,
vriske, hrepenenje, dvom in žalost
tvojo — preden čez te stke večer se . . .

Stanko / Kako sem spoznal krivico.

Svojo prvo mladost sem preživel pri stricu v Stanovem, od koder hranim najlepše spomine. Mnogo bi lahko pripovedoval o dedu, o košarju Tinu in o drugih, a za sedaj povem le to, kako sem spoznal krivico.

Bilo je zgodnjega poletnega jutra, na praznik sv. Petra in Pavla, ko je bilo v sosedni župniji žegnanje. Nikdar še nisem tako lahko in tako hitro zapustil na stričev klic ležišča kakor ta dan, kajti vedel sem, da me čaka v omari popolnoma nova obleka, s katero naj bi korakal k maši.

Naglo, kot še nikoli, sem se oblekel, lepo očedil, dal v žep novce, ki sem ga prihranil, in hitel navkreber k cerkvi. — Iz potokov in mlak se je dvigala gosta, siva megla in biserna rosa je pokrivala hrib in dol. Ptički so se budili v meji in jaz sem nemo korakal po prašnem klanecu, zatopljen v prijetne misli. Iz vseh koncev in krajev so vreli ljudje in se glasno pogovarjali, toda jaz se nisem zmenil ne za prijatelje in ne za druge, kajti imel sem novo obleko...

Podzavestno sem stopil v cerkev, v kateri je dišalo vse tako lepo praznično... Bučanje orgel in hrupni glasovi so pretresali cerkev. Služba božja je trajala zelo dolgo in komaj sem čakal konca.

Stopil sem iz cerkve pod velikansko lipo, kjer je bilo kričanja, da je šlo skozi ušesa. Tu je branjevka ponujala svoje blago, tam lončar svoje izdelke, tu zopet dalmatinski krošnar svojo robo; skratka — ta dan si lahko dobil tu, kar si pozelel.

Največ ljudi se je trlo okoli mladega peka, ki je glasno kričaje ponujal sveže, lepo dišeče žemlje. Tudi mene so drezale rumene žemlje v nos in oblastno sem stopil v svoji novi obleki h košu in zaukazal: »Eno veliko!« Prijazni pek mi je ročno stisnil žemljo v žep in dal sem mu novce, ki je bil po mojem mnenju dosti več vreden kot ona žemlja. Toda bridko sem se prevaral. Bilo je ravno nasprotno. Novec je bil star in brez veljave in prijazni pek, misleč, da ga hočem prevariti, se je grozno razsrdil in me dosti ročneje, kot mi je stisnil žemljo v žep, zagnal po prašnem prostoru.

Rdečica mi je zalila obraz in sram me je bilo, ker so otroci s prstom kazali za menoj: »Peka je hotel prevariti!«

Stisnil sem pesti in sklenil maščevati se, kajti svoje nesreče nisem bil sam kriv, ker še nisem poznal denarja.

Peklo me je vse skupaj še bolj, ker je bila umazana moja nova obleka in niti ne vem, kako sem prišel domov. Samo to vem, da sem jih doma dobil od tete še s šibo po grbi, stari oče pa, ki mi je dal tisti novce, se je — smejal...

Renčan / Angel življenja.

Calci, kartuzijanski samostan.

V tihem koru samostana
marmornat je kip:
v bel obraz je angelu vklesana
dolga večnost, bežen hip...

V kuru pajejo trapisti
Bogu hvalni spev;
njih obrazi vedno isti
so obraza angelovega odsev...

Gledam angela v profilu z desne —
smehljajoč ima obraz,
s strani leve v črte resne
spremenil se je izraz.

Stopil krepko bom v življenje
in ko sredi šumnega sveta
gledal bom veselje in trpljenje,
se spominjal izklesanega bom angela...

Ernst Eckstein / Obisk v karcerrju.

(Humoreska.)

Pokukal je skozi ključavnico. Kvadler je stal baš tedaj na lestvi in bil obrnjen s hrbtom proti vratom. Trudil se je, da bi na debelo poliman kos tapeta prilepil na steno. Viljem Rumpf je na lahko pozvonil in je zaklical v sobo kar je najbolj mogel oponašajoč Heinzerlinga:

»Jest zej grim, Kvadler. Apazujte Rompfa! Abnaša se kuker bi bil znorel. Še zmiram si upa ugajnati soje impertinentne atračarije. — Astanite zej le mirnu na listvi! Pavidati sim Vam le še hotel, de mu ni triba pad abenim pagujem adpriti, kir bi bil v stani, de bi je kar meni neč, tebi neč mimu vas papihal. Ali ste slišali, Kvadler?«

»Kakor ukazujete, gospod ravnatelj, Oprostite samo, prosim, da tu gori...«

»Astanite kar lepu mirnu, kir ste, ino nadalujte s sojim dilam. Zbugam!«

Viljem Rumpf je šel nato zopet po stopnicah in se približal karcerrju.

6.

Samuel Heinzerling je strahovito razsajal. Prav tedaj, ko se je skrnil Rumpf za ogromno omaro, v kateri je imel sluga spravljeno obleko za vso družino, je iztaknil ravnatelj zvonec in je začel zvoniti tako divje, da je grozansko odmevalo po hodniku, kakor bi se po njih podili sami besi.

»Na pamuč.« je tulil pedagog, »na pamuč! Kvadler, ab služba ino krah baste, če na pridete per pričri gori! Na pamuč! Vagen! Vagen! Umor! Nasilnast! Na pamuč!«

Sluga, ki ga je neprestano zvonjenje spomnilo njegove službe, je popustil svoje postransko oprayilo in odšel v vežo pred karcerr. Lokavi osmošolec se je še bolj stisnil za omaro. Samuel Heinzerling se je utrudil in je legel na prično. Grozansko je hropel in nosnice so mu delovale v tempu kovaškega mehu.

»Gospod Rumpf,« je dejal Kvadler in svareče potrkal na vrata zapora, »vse se zabeleži!«

»Hvala Bagu, Kvadler, de ste peršli. Adprite mi! Ta pretiti napridiprav me je zaprl tu nutri... Kej takiga je ris nazaslišanu!«

»Povem Vam, gospod Rumpf, da Vam take šale ne bodo koristile! In da si upate imenovati gospoda direktorja pretetega nepridiprava, to si zlasti zapomnim!«

»Kej, Kvadler, al ste zmišan?« se je oglasil Heinzerling neznanjsko ogorčen. »Za vruga, sej Vam pravem, de me je Rumpf, ta zgubljeni

naugnanec, zaprl tu nuter, ko sim ga abiskal ino mu skušal patrkati malo na vist. Zej pa neč na adlašajte ino adprite!»

»Ali mislite, gospod Rumpf, da sem res tako neumen? Pravkar je govoril gospod direktor z menoj in mi strogo zapovedal, da Vas ne smem pod nobenim pogojem izpustiti. Zato se zdaj kar lepo obnašajte in ne zvonite več, ker sicer bom moral zvonec sneti!«

»Ali mislite, da sem res tako neumen?«

»Kvadler, spravem Vas pred sadnije in v jičo radi pruti pastavne amejitve svabude!«

»Čujte in ne zamerite mi, če Vam povem! Veste, to neprestano oponašanje gospoda direktorja je pa že kar otročje! Res, gospod direktor govorijo nekoliko nosljajoče, a tako neumnih glasov, kakršne renčite Vi, ne, takih gospod direktor ne zmore nikdar. In zdaj, zadnjikrat Vam rečem, bodite tiho in obnašajte se tako, kakor se spodobi...«

»Panavam Vam ino persižem na soje čast ino zveličajne, de je nečvridni, paniglavi fant zabrnil ključ, priden sim prav videl, kej namerava. Kvadler! Tepec! Vasel! Sej me vander murate spaznati! Adprite vander soje ušisa!«

»Kaj? Osel mi pravite? In tepec? Ej, veste, to je še veliko vprašanje, kdo izmed naju je večji tepec in večji osel! Ne, kaj takega! Mladič, ki ima še mleko za ušesom, da bi mene, starega, poštenega moža zmerjal z oslom! Vi ste osel! ... Ste razumeli? O, le počakajte!«

»Vasel ste ris ino še naumnu tele zraven!« je obupano rohnel Heinzerling. »Tak mi nečete adpriti?«

»Ne.«

»Dobru! Prav dobro!« je pojemal pedagogu vzdihujoči glas. »Prav dobro! Teda j astanem v karcerji. Al slišite, Kvadler? V karcerji astanem.«

»Veseli me, če se spametujete. Zda j me pa pustite pri miru, ker imam drugega posla, nego poslušati Vaše šale!«

»Kvadler!« je zaklical zopet krepkeje Heinzerling. »Ura za ura bam mirnu presedel. Ste razumili? Ura za ura! Kuker zanikern šular bam pretrpel ta sramota! Al paslušate, Kvadler?«

»Zda j grem. Delajte kaj!«

»Svita nebisa, pamet se mi miša! Al sim ris znorel? Tepec, pokukejte vsej skuz ključavnica! Videli baste ...«

»Videl, kakor zadnjič, ko ste mi zapihali v oči! Še tega bi mi bilo treba! ...«

»Na, pa pejte k vragu! Z naumnastje se barije še bagovi zastujn! Pa le pačakejte, de pridem ven! Le pačakejte! Jest Vam pakažem s črnim na bilem, da kde j ste bili sluga! ...«

Kvadler je jezen copatal po stopnicah. Rumpf je res izmeček impertinence! Osel mu je rekel! Grom in strela! Odkar je umrla gospa Katinka Kvadler, se kaj takega še ni primerilo! ...

Da, da, gospodje osmošolci!

(Dalje.)

O B Z O R N I K

Nove knjige.

Josip Ribičič: *Miklavževa noč*. Litografije M. Bambiča. Offsetni tisk Cemažar in drug, Ljubljana. Založila Mladinska matica v Ljubljani 1932. Strani 63. Cena kart. Din 16.—, vez. Din 24.—.

Mladinska matica je za Miklavževo zopet razveselila mladi svet z izredno publikacijo, ki kaže, kako bi rada ustregla otrokom vedno s čim novim. Ribičič nam v prijetni zgodbi, podaja Miklavževo noč malega Vanka, sinčka revne postrež-

nice, ki stanuje v podstrešni sobi. Ko gre mati po svojem poslu, se Vanek izmuzne v mesto, ogleduje očarljive igrače po stojnicah in skušnjava ga premaga, da izmakne lep avtomobilček, ki ga pa doma skrrije. Ko se mati vrne, Vanek nima pravega veselja. Mati se boji, da je obolel, pa ga spravi spat. Vanek zaspi, a njegove sanje so nemirne. Greh ga preganja. Kakor ptič leti in leti in pride v neko dvorano — kjer oživijo lutke — in je v pravem cirkusu, dokler se ne pripelje parkelj, ki bi ga kmalu povozil

s prečudnim avtomobilom. Ob sunku ga odnese in pada in pada v prepad, iz katerega ga reši mati, ki ga vzbudi in mu prinese čaja. Pa Vanek nato spet zaspi in škrat ga pelje v pekel, kjer obiščeta oderuhe in skopuhe, potem trdosrčneže in tatove, dokler končno ne pride Vanek pred samega Luciferja, da bi ga sodil radi tatvine. V grozi se Vanek zopet zbudi. In še tretjič zasanja. Z rajnim očetom in materjo se vozi v lepem avtomobilu, pa jih ustavi v mestu stražnik in morajo pred sodnike, kjer obsodijo mater, ki se je žrtvovala. Oče je hud in razbije avto, Vanek se pa zbudi in tudi razbije ukradeni avtomobilček, nakar se izpove materi... Taka je Vanekova Miklavževa noč v besedi, ki jo pozivljajo večbarvne Bambičeve ilustracije. — V tekstu je ostalo nekaj tiskovnih napak, tako n. pr. »grebe« za grehe, »vpje« za vpje, »mehak« za mehak, »preštrašil« za prestrašil, »svo« za svoj in še slovnična »ob njemu« za ob njem! Te malenkosti sicer ne bodo motile otroka, a boljše bi le bilo, če bi jih bil korektor pravočasno opazil! Če ni Miklavž pokupil ob svojem zadnjem godu vse naklade, jo bo gotovo, ko se spet vrne!

Franc Weiser D. J.: Luč z gora. Iz življenja mladega fanta. Poslovenil Jože Jagodic. S šestimi slikami. Ljubljana 1932. Založila Jugoslovanska knjigarna, natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 131. Cena broš. Din 15.—, vez. Din 22.—. — »Bolj ko kdaj se danes bije boj za mladino. Čigava bo? Ali bo njen gospod malik, minljivi bog materije in uživanja, ali vsevečni Bog, izvor ljubezni, resnice in pravice? Komur je Bog cilj in zmisel življenja, bo Boga iskal in ga tudi našel. In kdor ga bo našel, ga bo v polni lepoti pokazal tudi drugim — na samem sebi. Rešil bo svojo in še katerega dušo. Tako mu bo življenje vredno življenja. — Če je rekel veliki apostol Korinčanom, da so pismo Kristusovo (2 Kor 3, 3), jim je hotel povedati, naj bodo nosilci in znanilci Kristusovi, bolj ko listi kate-rekoli knjige. — Časi so taki, da z gled lepega mladega življenja pretrese še tako v materijo zakopano dušo. Danes bolj ko kdaj prej. Zato je prav, da imamo pred seboj tudi mi zglede življenja, ki naj nas pretresejo in prerode.« Tako nas uvaja Jagodic v Weiserjevo študentovsko povest, ki je tako sodobna, tako življenska in lepa, kakršne v domačem slovstvu, žal, še nimamo. Vzporediti bi ji mogli kvečjemu Dehevčeve »Vzore in boje« in Mlakarjeve »Spomine«. Šestošolec Hinko Moll, ki ima verne starše, pride iz Innsbrucka nadaljevat svoje študije na Dunaj, kjer stanuje pri stricu. Z bratran-cem Mirkom sta sošolca. V razredu so vsi

opredeljeni. Večina je vse prej ko verna. Novega sošolca Molla hočejo pridobiti s pomočjo bratranca Mirka, a zaman. Moll je osebnost, preko vseh spletk, nasilij in nakan gre svojo pot in se odločno uveljavlja. Po božičnih počitnicah, ki jih je preživel z bratrancem Mirkom in mlajšim Otonom doma v tirolski vasi, priključuje na zavodu v življenje kongregacijo. Kljub temu skuša sošolec Berner, da bi ga na rafiniran način spravil v vrste, katerim je vera »privatna zadeva«, a Oton prekrži Bernerjeve račune. Tako mine leto in vsi trije bratrance grede na počitnice v tirolske planine. Prav isti dan, ko sklene tudi Mirko začeti novo življenje, se odloči Hinko za duhovniški poklic. Da bi nedeljo, ki naj združi prvič vse tri pred obhajilno mizo, res praznično preživeli, gre Hinko, navdušen in spreten planinec, v gore po planike, s katerimi bi okrasil oltar in dom, a se ni več vrnil sam. Ponesrečil se je. Ob mrtvem bratrancu Mirko s sveto grozo spozna božjo Previdnost: »Sedaj, ko se je Hinko odločil, da vse zapusti in postane duhovnik, je smel to krasno misel potrditi z največjim in najlepšim. — z žrtvijo svojega čistega, mladega življenja...« Zgodba današnjega nemškega študenta je to, a je v bistvu tako splošno študentovska, da bi na svoji resničnosti prav nič ne utrpela, če bi jo prevajalec še imensko in krajevno ponašil. Prevod je na splošno gladek in lep, ob slikah pa se ti zdi, da gledaš reprodukcije naših planin. »Luč z gora«, ki naj s svojo svetlobo sije na pot naši srednješolski mladini in jo ogreje s svojo oživljajočo toploto, vsem prav toplo priporočamo!

Antonio Cojazzi: Kristusov mladec. Življenje Piera Giorgia Frassattija. Prevedel Janez Logar. Izdala Akademsko Marijina kongregacija »Kraljice apostolov« pri oo. jezuitih v Ljubljani. Založil »Glasnik presv. Sreča Jezusovega«, Ljubljana, Zrinjskega c. 9. Str. 228. Cena vez. Din 30.— broš. Din 25.—. Da so med študenti fantje, ki so luč z gora, kakor nam jih riše Weiser, priča tudi »Kristusov mladec« Pier Giorgio Frassati, ki se je rodil 6. aprila 1901 in umrl 4. julija 1925, ko je bil tik pred promocijo za doktorja inženjera. Lepo je podano njegovo otroško življenje, a še lepše je njegovo študentovsko, ki nam ga kaže v vsej njegovi svežosti in podvzetnosti kot sodobnega fanta. Iz odlične družine je izšel, a bil je globoko veren, kar je pokazal sleherni dan, pa naj je bil doma, v šoli, v društvu, na zborovanjih ali v planinah, katere je tako zelo ljubil. Svojega verskega prepričanja ni nikdar in pred nikomer skrival. Vsi so ga spoštovali — prijatelji in nasprotniki — in povsod je

užival splošen ugled in spoštovanje. Najlepša poteza v njegovem značaju pa je gotovo bila prava, živa krščanska ljubezen do bližnjega — bil je pravi njen apostol. Še zadnja njegova misel je bila skrb za bližnjega, kot nam lepo kaže faksimile pisma, ki ga je umirajoč pisal. Knjigo krasi mnogo lepih reprodukcij iz Frassattijevega življenja. Logarjev prevod je gladek in lep. Kakor smo priporočili »Luč z gora«, prav tako toplo priporočamo tudi »Kristusovega mladea«, ki naj bi bil vzor našemu dijaštvu v njegovi duhovni rasti!

Božidar Jakac: Odmevi rdeče zemlje. Po piscih iz Amerike preredil Miran Jarc. — 1932. — Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana, Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, Str. 204, Cena Din 100.—. Kakor smo bili lansko leto veselili Kellermannove »Poti bogov« v Kosmosu Jugoslovanske knjigarne, tako in še bolj smo veseli te knjige našega znanega slikarja o Ameriki, kamor je odpoval pomladi 1929 in ostal tam dve leti. Ameriko in Amerikance nam je že pred vojno opisal v Mohorjevi družbi v obsežni knjigi župnik Trunk, a njegova knjiga, kakor je dobra in važna in informativna, se vendarle ne da primerjati z Jakčevo, ki gleda ameriški svet in njegovo vrvenje z očmi mladega rodu in še z umetniškimi. Nič ni v Odmevih rdeče zemlje šablonsko geografskega, nič statistike in podobnega materiala — vse je samo življenje, doživljanje lepote zemlje in ljudi. Da se sreča Jakac tudi z našimi izseljenci in da se mudi med njimi kakor doma in da so nam po njem tako blizu, blizu, ni treba posebej praviti. Poudariti pa moramo, da tako lepe domače potopisne knjige, ki jo človek s pravim užitek bere, doslej še nismo imeli. Kar je pa še zlasti važno in privlačno, je to, da vsebuje knjiga 76 reprodukcij originalnih Jakčevih slik in risb. Knjigo priporočamo vsakomur, posebno pa onim, katerih starši so bili v Ameriki ali kateri imajo tam sorodnike. Obenem opozarjamo na II. del Odmevov rdeče zemlje, ki je pravkar izšel (str. 237, cena 100 Din) v enaki bogati opremi. Kdor je prebral prvi del, bo gotovo z veseljem segel tudi po drugem!

Miran Jarc: Novo mesto. Roman. 1932. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Pisatelj portret in sliko na ovitku narisal Božidar Jakac. Jugoslov. tiskarna v Ljubljani, Str. 183, Cena Din 55.—. Jarc je med našimi povojnimi književniki menda edini, ki se ni uvajal s programskimi fanfarami, temveč je mirno mislil, delal in se uveljavljal in uveljavil. Sodeloval je v Domu in svetu in v Ljubljanskem Zvonu s pesmijo, esejem, referati in povestjo. V slehernem njegovem

delu se pozna, da se je s pridom razgledal po svetovnih literaturah in se še svojstveno poglabljal, loveč ko antena vse zvoke sodobnega človeka in vesolja. Njegova pesniška zbirka »Človek in noč« priča to, čeprav je zapadla nekako neopažena v pozabo. »Novo mesto«, ki je izhajalo v Zvonu in izšlo zdaj v »Zbirki domačih pisateljev« Jugoslov. knjigarne, predstavlja Jarca prvič kot prozaista v knjigi. »Novo mesto« je zgodba študentovskega rodu, ki je doraščal v letih 1914—1918 v dolenski metropoli, kjer so studirali Danijel Bohorič, Tone Jerman, Andrej Vrežec, Edvard Barbič, Pavel Zorec in še drugi in drugi, med katerimi je tudi Nataša Steinova, Bohoričeva petošolska ljubezen. V atmosferi vojnih let, ki lega nad provincialno mesto in ga vedno bolj dušeče objema — opisana in podana je kar naturalistično — to ni več Kettejev svet in tudi ne Cvelbarjev kljub isti temeljni, tradicionalni liniji slovenskega študenta, katera je v Bohoriču, glavnem junaku, in Jermanu do boleznosti zvižgana in izkrivljena. Čeprav bi Jarc rad vzbudil vtis, da podaja in slika vse memoarno, da, biografsko točno, se človeku le zdi, da je v zgodbi mnogo narejenega, prisiljenega, neštudentovskega — prociiranega iz današnjega Jarca in njegovih iskanj v Bohoriča in druge. Našteti akterji so prav gotovo pretirani tipi. Morda pa so bili pravi, zdravi dijaki med onimi »drugimi in drugimi«, ki niso prišli, žal, v Jarčevem romanu do besede! Epilog, ki ga v prvotnem tekstu ni bilo, vzbuja vtis, da je bil pisan — ad usum Delphini... Knjiga je težka kakor mora s svojim vzdušjem in bi jo dali v roko kvečjemu študentu v najvišjih razredih.

Herman Sudermann: Mati Skrb. Roman. Prevredl Mirko Javornik. 1932. Izdala Delavska založba v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, Str. 249, Cena vez, Din 40.—, broš, Din 26.—. — V »Krekovi knjižnici« smo dobili prevod najpomembnejšega in tudi med Nemci najbolj branega Sudermannovega romana »Mati Skrb« (Frau Sorge). Sudermann — bolj je znan kot dramatik — je nastopil v osemdesetih letih prejšnjega stoletja svojo pot kot pripovednik naturalističnega kova mlajše generacije, ki je začela hoditi nova pota, uvajajoč v svoja dela simboliko. »Mati Skrb« je prav zato pomembna in je prav, da jo imamo sedaj v prevodu. Ob njej bo mogel današnji študent, ki ne obvlada več nemščine, spoznati avtorja, pri katerem se je tudi naš Cankar učil. Dejanje tega Sudermannovega romana se vrši v Vzhodni Prusiji, kjer je bil pisatelj doma (Matzike, r. 1857), in ljudje so ti čudno domači, kakor bi bila v njih še

naša kri... Zgodba Meyhöferjevega doma je to, belega dvorca, iz katerega so morali iti na barje v temen dom, kjer je rasel najmlajši sin Pavel ob križani materi in grobem očetu in sanjal in živel svoje posebno življenje, v katero je posvetilo sonce, ko je spoznal Douglasovo Elsbeth, hčer novega gospodarja belega dvorca. Toda Pavel je bil otrok Skrbi in tudi to sonce se mu je skrilo za oblake težkih prilik, v katerih je pozabil nanj, zato pa delal in se trudil, da je priklical tudi na barje blagostanje. Tedaj pa je žrtvoval vse, kar mu je bilo drago na svetu — zažgal je prenovljeni dom na barju, da bi rešil beli dvorec, ki ga je hotel oče iz maščevalnosti upepeliti. Sam bi našel v plamenih smrt, če ga ne bi rešili in ne bi skrbela zanj Elsbeth, ob kateri ga je zapustila Skrb in mu je zasijalo sonce sladke sreče v belem dvorcu. — Javornikov prevod je na splošno dober, vendar motijo premnogi germanizmi, n. pr. »da mu ni treba držati lista pred ustje« (ein Blatt vor den Mund zu nehmen), kar bi lepo slovenski povedal z glagolom molčati, »moramo ven v sovražno življenje«, »se podal«, »pokašljaj se nanje«, »je vprašala nazaj«, »pojdiva proč«, »se zna zgoditi«, »koliko bova še govorila med seboj«, »štel v dolžnost« za skrbel, s čimer bi bilo pač podana vse boljše fraza: Hast du es dir angelegen sein lassen, »To me veseli«, truplo blažene« (Verklärte), kar bi moral sloveniti z rajnko ali rajnico, »ima nekaj za bregom« ni sicer prevod fraze »führt im Schilde«, a vendar v duhu našega jezika ni, ki bi to povedal s tem ali onim glagolom. »Stisnil iz sebe« štiri tone od »Jud se je...« je tudi hudo. Čeprav so v nemščini oči »voll Wasser«, bi v slovenščini ne smele biti »polne vode«. »Ni štedil z mislijo« je pač tiskovna pomota, katerih je v knjigi — poleg slovničnih — mnogo, ker original ima »mit den Millionen«. Na strani 32 (orig. 35) in 235 (orig. 276) sem opazil, da je prevajalec površen. Sicer je v prevodu še marsikaj besednega in stilističnega, kar zaudarja po nemščini in priča, da je Javornik prehitro delal in premalo mislil, kako bi lahko to in ono lepo slovenski povedal. Knjigo dijaštvu višjih razredov priporočam.

Pomenki.

Sfinks. — Vesel sem bil, ko sem zopet dobil Vašo pošiljko. Pregledal sem in nekaj izbral, drugo pa prihranil. Vse pa mi niso ugajale. Lanske so se mi zdele mnogo boljše. Preredko se oglašate. Svetoval bi Vam to in ono, a prej bi moral rešiti uganko, kdo ste, da bi vedel, kako

naj govorim z Vami. Mislim, da bi kljub vsemu le lahko priložili kako pismo, saj mi drugi iz Vaših krajev tudi pišejo. Pozdravljeni!

»Zobotrebec«. — Tvoje pismo in priložene pesmi prejel. Fantu, ki sem ga kar sam krstil, povej, da sem tri nekoliko opilil in jih priobčim. Mislim, da se bo še lepo razvil, ko bo tako obvladal jezik, da se bo igraje izražal. Invencije so kar lepe. Vesel sem, da tradicija v mladem rodu še tako lepo živi. Kolikor moreš, skrbi, da ne zamre! Iskren pozdrav Tebi in vsem!

Mojmir Gorjanski, Novo mesto. — Pesmi in prozo prebral. Pesmi bom po možnosti, čeprav kaj malega popravljene, prilično porabil, ako mi medtem ne pošljete še kaj boljših. Motiv »Ciganov« je zanimiv, a mu zaenkrat niste dorastli. Mislim, da ga pozneje kdaj lahko obdelate v lepi zgodbi. Prav je, da se vadite tudi v prozi, dasi prevladuje v Vas lirčnost, kakor pravite v pismu. Pogumno in z veselimi srcem krepko naprej!

A., Ljubljana. — Če bi bil dobil Vašo črtico »Sveta noč, blažena noč...« za prejšnjo številko, bi jo bil takoj priobčil, ker je res lepa in prijetno pisana. Zdaj ne kaže drugega, nego da jo spravim in prihranim za prihodnje leto. Sklepajoč po tej črtici upam, da se ne boste udeleževali samo z odličnimi nalogami, no da se boste tudi poslej često oglašali v Mentorju. Kaj pa druge, ki jim je večsah pero tudi gladko teklo?

Mašinsky, Kranj. — »Usoda« je sedaj boljša in tudi »Življenje« je dobro kljub enostavnim istovrstnim rimam. Motivji sami, dasi aktualni, niso posebno primerani za naš list. Kaj, če bi obe pesmi poslali kam drugam? Odkod Vaš psevdonim? Ali imate res opraviti samo z mašinami? Rad bi Vas poznal s pravim imenom!

M. S. — Vašo ocno »Belih menihov« mogoče prihodnjic priobčim, če dotlej izvem, kdo ste.

Uprava »Mentorja« sporoča, da je uspeh razpisane nagrade zadovoljiv, čeprav je pričakovala večjega odziva. V poštev pri nagradi pride le sedemnajst poverjenikov, med katerimi je nekaj takih, ki zaslužijo prav posebno priznanje. Ljubljanski poverjeniki naj pridejo osebno v upravništvo, drugim pa pošljemo nagrado obenem s to številko. Obenem prosimo vse poverjenike, naj poskrbijo, da poberejo čimprej naročnino ter jo nakažejo, ker leto se že nagiba. Skušajte vsaj do velike noči vse lepo poravnati!

ZANKE IN UGANKE

Zlogovnica.

(—ran.)

Ce, ceg, če, er, jaj, je, jek, ku, lja, ljub, ma, na, no, no, o, pan, ra, sa, si, vi, vo, vo, vo.

Iz teh zlogov sestavi imena 7 jugoslovanskih mest. Začetne črke povedo ime jugoslov. mesta.

Računska naloga.

(—ran.)

Razdeli 942 s 112 tako, da dobiš 1050!

Zemljepisna črkovnica.

(—ran.)

a a a a a
 a b c d d
 d e e e g
 g h i i i
 j j j k k
 k n o o o
 p r r r r
 r s s v ž

1. Mesto v Savski banovini. 2. Mesto v Dravski banovini. 3. Mesto v Vardarski banovini. 4. Zupnija na Dolenjskem. 5. Mesto v Vrbaski banovini. 6. Zelez. postaja na progi Kloštar—Koprivnica. 7. Zelezniška postaja na progi Celje—Dravograd. 8. Trg na Gorenjskem.

V srednji navpični vrsti čitaš ime jugoslovanskega mesta.

Čarobni lik.

(—ran.)

a a a a a 1. ptič.
 a e e i i 2. riba.
 k k i l l l 3. vrsta predstave.
 l n n o o 4. moško ime.
 p p r r s 5. letopisi.

Vodoravna in navpično iste besede.

Črkovnica.

(—ran.)

o r b a o e a
 m h a i l v o
 s s g l o b d

Skrit pregovor.

(—ran.)

Svetozar Veletin

Sisak

Rešitve in imena rešilcev prihodnjič.

Rešitev zank in ugank.

2. Računska naloga. Najprej vzemi pozitivna števila z eksponenti, nato negativna. Osnovna števila značijo odgovarjajočo črko v abecedi, eksponenti pa črko za toliko številik dalje. Tako dobiš: **Vesele božične praznike!**

Rešili so: France iz Središča, Jug Franjo, Studenci pri Mariboru, J. Zore, Kolečve, Kolarič Mirko, Rožmarin France, Rusjan Gojko, M. Obran (križaljko), in Peršuh Anton, vsi v Ptuj.

Križaljka. Vodoravno: 1. pekar, 4. sok, 7. tenor, 11. opat, 12. repar, 14. mati, 15. top, 16. koledar, 18. dob, 19. vid, 20. kot, 22. maj, 23. pav, 25. kip, 27. gos, 28. varih, 30. rez, 32. val, 33. kor, 34. rep, 36. tip, 38. Elizej, 39. beseda, 40. zet, 41. sad, 43. čas, 44. las, 45. bes, 47. komet, 49. sir, 51. vik, 53. lep, 54. ban, 57. nos, 59. lok, 61. tek, 63. soliter, 66. rop, 67. orač, 68. mucek, 69. šiba, 70. roman, 71. čar, 72. mesar. — Navpično: 1. potok, 2. epos, 3. kap, 4. sel, 5. opekar, 6. kad, 8. nad, 9. otok, 10. ribič, 12. rod, 13. rak, 16. kij, 17. rok, 19. vas, 21. tir, 22. molitev, 23. par, 24. vir, 26. petelin, 27. galeb, 28. vojak, 29. hebat, 31. zidar, 32. vez, 33. kes, 35. pes, 37. pas, 42. dol, 43. čep, 46. sia, 48. medica, 49. sak, 50. motor, 52. kos, 54. bor, 55. lopar, 56. pero, 58. som, 59. lek, 60. soba, 62. Kam, 64. luč, 65. ter, 66. ris.

„Mentorjeva knjižnica“!

Prihodnji mesec izide prvi zvezek „Mentorjeve knjižnice“. Cena Din 5.—. Kdor se naroči, naj nakaže vnaprej na upravo „Mentorja“ ta znesek, da mu takoj pošlje knjigo, ob kateri mu ne bo žal, da si jo je naročil!

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

TRGOVINA S PISARNIŠKIMI POTREBŠČINAMI

R. Z. Z. O. Z.
LJUBLJANA

NA KONGRESNEM TRGU

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd., itd.

Kdor kupi za 100.— Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

Najstarejša knjigarna Jugoslavije!
Ustanovljena leta 1782

KLEINMAYR & BAMBERG

LJUBLJANA

Miklošičeva c. 16 Telefon 31-33

Največja zaloga tu- in inozemskih knjig in časopisov, muzikalij (not) za vse instrumente, ki jih potrebujete in si jih želite: učne in leposlovne, mladinske, znanstvene itd., knjige v slovenskem, nemškem, francoskem, angleškem in vsakem drugem jeziku. — Originale in prevode grških in latinskih klasikov, enako tudi kompletno »Reclams Universal-Bibliothek«, »Miniatur Bibliothek« in »Samm lung Goeschen«, športno in šahovsko literaturo itd., kakor tudi vse pisarniške potrebščine.

Torej ne pozabite knjigarne Kleinmayr & Bamberg!

Za nakup šolskih in tehničnih
potrebščin se priporoča
trgovina s papirjem

M. TIČAR

LJUBLJANA

Obvestila.

Uprava Mentorja opozarja vse, ki bi si radi naročili prejšnje letnike, da jih ima še nekaj v zalogi. Letnik 1927/28 (četrti številka manjka) Din 9.—, letnik 1928/29 (celoten) Din 30.—, letnik 1929/30 (celoten) Din 30.—, letnik 1930/31 (brez 11. štev.) Din 8.— in lanski letnik se še dobi.

Poverjenike prosimo, da bi se kakor prošla leta zavzeli za Mentorja ter mu pridobili čim več novih naročnikov, da se bo mogel še lepše razviti. Uredništvo in uprava se bosta potrudila, da bo list ustrezal in nudil naročnikom od številke do številke lepo opremljen izbrano in koristno čtivo. Prosimo tudi, da bi poverjeniki in posamezni poravnali zaostalo naročnino za lanski letnik!

*Kdor kupuje knjige
gre v
Jugoslovansko
knjigarno
v Ljubljani*

Zahtevajte prospekte!

Zbirke žepnih slovarjev in učbenikov / Leposlovne knjižnice / Ljudske knjižnice / Zbirke domačih pisateljev / Zbirke mladinskih spisov / Zbirke »Kosmos« / Možnost mesečnega odplačevanja.

Naročniki knjižnih zbirk uživajo 25% popusta pri nakupu drugih knjig iz naše založbe izvz. šolskih

**LJUDSKA
POSOJILNICA**

REG. ZADRUGA Z NEOMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega kredita.

Tudi rentni davek plačuje posojilnica sama.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposesivo in drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomej. jamstvom za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din

**Trgovske knjige
in šolski zvezki!**

Vedno v zalogi:
glavne knjige, ameri-
kanski journali, štra-
ce, spominske knjige,
bloki, mape itd.

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA, FLORIJANSKA 14

Knjigoveznica,
industrija šolskih zvezkov
in trgovskih knjig.

**TISKARNA
SLOVENIJA**

DRUŽBA Z O. Z.
LJUBLJANA
WOLFOVA UL. 1
TELEFON 27 - 55

▲
Izvršuje vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela po zmernih ce-
nah. — Časopisi, knjige, revije,
brošure, vabila, letaki, plakati itd.
Zaloga beležnih koledarjev. —